

Försvaret som uppfostringsanstalt

En systematisk genomgång av litteraturen

Peter Bäckström

FOI-R--5962--SE

June 2026

Peter Bäckström

Försvaret som uppfostringsanstalt

En systematisk genomgång av litteraturen

Titel	Försvaret som uppfostringsanstalt – En systematisk genomgång av litteraturen
Title	The Military as a Socializing Institution - A Systematic Review of the Literature
Rapportnr	FOI-R--5962--SE
Månad	Juni
Utgivningsår	2026
Antal sidor	33
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare	Försvarsmakten
Forskningsområde	Försvarekonomi
FoT-område	Militära professionen
Projektnr	E12620
Godkänd av	Per Sonnerby
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: Magnus Hallgren, DN/Scanpix

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Värnplikten förknippas ofta med föreställningar om att den inte bara stärker försvaret, utan också fostrar goda samhällsmedborgare och skapar gemenskap över klassgränser. Men vad säger forskningen? Vilka vetenskapliga belägg finns det för att värnpliktstjänstgöring påverkar unga människors sociala attityder och beteenden på längre sikt? Denna rapport svarar på denna fråga genom en systematisk genomgång av nordiska studier.

Litteraturgenomgången visar att det vetenskapliga stödet för vanliga föreställningar om värnpliktens sociala fördelar är svagt. Forskningen indikerar visserligen att värnplikt kan leda till en minskad risk för missbruk senare i livet. Däremot finns inga tydliga orsakssamband på områden som ofta lyfts fram som centrala: samhällsengagemang, prosociala attityder, och brottslighet. Istället för att främja social integration och fostran tycks dagens selektiva värnpliktssystem snarare kännetecknas av frånvaron av tydliga effekter i detta avseende. Givet det rådande kunskapsläget bör värnplikt därför inte motiveras utifrån förväntningar om breda sociala effekter.

Samtidigt finns viktiga kunskapsluckor. Forskningen har främst fokuserat på unga män, medan vi vet lite om effekter för kvinnor eller om hur könsneutral värnplikt påverkar synen på könsroller och jämställdhet. Även frågor om social sammanhållning och tillit i ett alltmer etniskt och kulturellt heterogent samhälle är i stor utsträckning outforskade.

Nyckelord: värnplikt, socialisering, missbruk, brottslighet, samhällsengagemang, sociala attityder

Summary

Conscription is often associated with the idea that it does not only strengthen national defence, but also helps shape responsible citizens, and fosters social cohesion across social class lines. But what does the research actually show? Can military conscription affect young people's social attitudes and behaviours in the long run? This report addresses this question through a systematic review of Nordic studies.

The review demonstrates that the scientific evidence for many commonly held beliefs about the social benefits of conscription is weak. Some studies indicate a reduction in the risk of substance misuse. However, there is no clear evidence of causal effects in areas often highlighted as central, such as civic engagement, prosocial attitudes, and criminal behaviour. Rather than promoting social integration and civic outcomes, modern selective conscription appears to be characterized by the absence of clear effects in these respects. Given the current state of knowledge, conscription should therefore not be justified on the basis of expected broad social benefits.

At the same time, important gaps remain. Research has primarily focused on young men, and little is known about effects on women or how gender-neutral conscription shapes views on gender roles and equality. Questions related to social cohesion and trust in increasingly diverse societies also remain largely unexplored.

Keywords: conscription, socialization, crime, civic outcomes, drug use

Innehåll

1	Inledning	7
2	Föreställningar om försvaret som uppfostringsanstalt	9
3	Metod.....	12
	3.1 Inklusions- och exklusionskriterier.....	13
	3.2 Sökstrategi.....	15
	3.3 Bedömning av vetenskaplig kvalitet	16
4	Resultat	17
	4.1 Resultat från litteratursökningen.....	17
	4.2 Hur studierna hanterar selektionsproblemet	20
	4.3 Vad studierna säger om värnpliktens effekter.....	21
5	Diskussion	23
	5.1 Slutsats	27
6	Referenser	29
	Bilaga 1: Söksträngar	33

1 Inledning

Efter att ha varit vilande i flera år återinfördes den svenska värnplikten 2017, vilket har väckt ett förnyat intresse för dess roll och betydelse i samhället. Värnpliktsinstitutionen har historiskt tillskrivits en rad funktioner bortom de rent militära, från att främja disciplin, ansvarstagande och laglydighet, till att stärka samhällsgemenskap och skapa goda medborgare (Almén, 2025). Det finns dessutom stora förhoppningar om att den moderna värnplikten ska kunna leda till social integration bland ungdomar (se, exempelvis, Henrekson m.fl., 2014).

Dessa tankar kan sägas anknyta till traditionella uppfattningar om den svenska värnplikten som en socialiserande och fostrande institution som kan bidra till att forma goda samhällsmedborgare (Rudberg, 2014; Sturfelt, 2014). Detta är dock inte unikt för Sverige. Idén om att militär tjänstgöring kan ha en viktig funktion ur ett socialt perspektiv tycks vara utbredd över hela världen (se Almén, 2025, och Krebs, 2004, för en överblick).

Samtidigt finns det andra som menar att dessa förhoppningar är överdrivna, och att militär tjänstgöring i värsta fall kan bidra till att forma unga människor efter normer och värderingar som ligger långt ifrån det civila samhällets medborgerliga ideal (Bove m.fl., 2024; Krebs, 2004; Leander, 2004).

Hur ligger det *egentligen* till? Kan värnplikten göra unga människor till bättre medborgare? Eller riskerar den att leda till värderingsmässig splittring och skapa nya problem? Kanske saknar den rent av helt betydelse? Frågorna väcker starka åsikter. Många som själva gjort värnplikt har säkert en egen bestämd uppfattning (och kanske till och med en anekdot om hur tjänstgöringen formade dem). Men personliga erfarenheter är en osäker grund för att avgöra om värnpliktstjänstgöring verkligen förändrar människor. För att få ett trovärdigt svar krävs forskning som både kan bena ut orsakssambanden och som går att generalisera till större grupper av människor.

Svaren på den här sortens samhällsvetenskapliga frågor är dock sällan enkla. Resultaten från enskilda studier kan vara motstridiga, och ett överflöd av information kan göra det svårt att avgöra var evidensens tyngdpunkt ligger (Petticrew & Roberts, 2008). För den som inte är insatt kan det därför vara lätt att gå vilse mellan personliga anekdoter å ena sidan och svårtillgängliga forskningsstudier å andra sidan. Hittills har det dock saknats en lättillgänglig sammanställning på svenska som ger en balanserad bild av forskningsläget.

Syftet med den här rapporten är att reda ut vad vi faktiskt vet (och inte vet) om värnpliktens socialiserande och fostrande funktion. Vilka vetenskapliga belägg finns det för att värnpliktstjänstgöring påverkar unga människors sociala attityder och beteenden på längre sikt? Genom en systematisk litteraturgenomgång identifieras, sammanställs och diskuteras den tillgängliga evidensen för att besvara

denna fråga. Ett särskilt fokus ligger på i vilken utsträckning forskningen är relevant för dagens selektiva värnpliktssystem i Sverige. Översikten syftar också till att klargöra kunskapsluckor och därigenom skapa en grund för framtida forskning.

Att sammanställa kunskapen kring detta i en lättillgänglig rapport på svenska är särskilt viktigt när värnplikten nu är återaktiverad i Sverige, och dessutom växer i omfattning. Ofta lyfts värdet av värnpliktsinstitutionen fram på andra grunder än som ett sätt att personalförsörja försvaret. Att vi har en god uppfattning om hur det faktiskt ligger till, och vad forskningen faktiskt visar, är då särskilt viktigt. Annars riskerar vi att använda värnplikten som ett politiskt instrument för syften som den inte fungerar för, och kanske underskatta (eller överskatta) den samhällsekonomiska kostnaden av att skriva in unga män och kvinnor till militärtjänst. Förhoppningen är att denna rapport kan bidra till en evidensbaserad diskussion om värnpliktens roll i det svenska samhället

Resten av rapporten är upplagd på följande sätt. Först ges en bakgrund där föreställningar om värnpliktens fostrande funktion diskuteras. Därefter följer metodavsnittet, som beskriver hur litteraturöversikten har genomförts. Sedan presenteras resultaten från genomgången av forskningen. Rapporten avslutas med en diskussion där resultaten sätts i ett större sammanhang och i relation till dagens svenska värnpliktssystem.

Rapporten är skriven inom ramen för ett flerårigt forskningsprojekt som finansieras genom Försvarmaktens medel för forskning- och teknikutveckling (FoT Militära professionen).¹

---

¹ Författaren vill rikta ett stort tack till Daniel Almén (Uppsala universitet), Sofiya-Yaryna Voytiv och Pelle Magdalinski (båda vid FOI) för värdefulla kommentarer och synpunkter under granskningen av rapporten.

2 Föreställningar om försvaret som uppfostringsanstalt

Föreställningen om att militärtjänst kan fungera som en slags uppfostringsanstalt för ungdomar tycks vara väletablerad, inte bara i Sverige utan även internationellt. Bouffard & Laub (2013) skriver, med utgångspunkt i en amerikansk kontext, att:

Historiskt har militärtjänst och militärliknande utbildning betraktats som en effektiv korri- gerande åtgärd [för besvärliga och kriminellt belastade ungdomar]. Det militära har tradi- tionellt setts som en mognadsprocess, en miljö och erfarenhet som gör pojkar till män. (Bouffard & Laub, 2013, s. 129, min översättning)

Kärnan i dessa förhoppningar verkar dels ligga i den militära disciplinen och den struktur som en militär utbildning innebär, dels i att ungdomar förflyttas från de sociala omständigheter som i sig utgör en risk för en kriminell livsstil (Lyk-Jensen, 2018). Av den anledningen, skriver Bouffard & Laub (2013, s. 129, min översätt- ning), är det inte ovanligt att ”föräldrar skickar besvärliga och kriminellt belastade pojkar till militärskola” och att ”tjänstemän inom rättsväsendet, särskilt domare, [visar stöd] för denna uppfattning genom att ålägga vissa förbrytare att ta värvning i militären som ett alternativ till rättegång eller fängelse”.

Men även för ungdomar i allmänhet finns det föreställningar om att militärtjänst- göring kan vara en positiv erfarenhet. Den svenska journalisten Jenny Strömstedt skriver exempelvis i en krönika i Aftonbladet från 2016 (Strömstedt, 2016) att värnplikten ger ”möjlighet till utbildning, till diskussioner om normer, värderingar, etik och moral” och kan bidra till att ungdomar lär sig ”bädda sin säng, komma i tid, gå till bussen i tid, plocka upp blöta handdukar från golvet, diska och gå ut med soporna, respektera andras behov av till exempel sömn, [samt] utföra hus- hållssolidariska handlingar utan att få ekonomisk kompensation”. Detta citat får illustrera en relativt utbredd föreställning om att värnplikt kan bidra till värdefull personlig utveckling och social fostran.

Det finns också en varaktig uppfattning om att värnplikten är en betydelsefull in- stitution för att främja medborgerliga dygder och samhällsengagemang (Almén, 2025; Jakobsen & Serritzlew, 2026; Krebs, 2004, 2009). Denna syn är tätt förknippad med föreställningar om den goda samhällsmedborgaren; att militär- tjänstgöringen, på samma vis som skola och utbildning, kan ”främja samhällsenga- gemang genom att utveckla medborgerliga färdigheter och genom socialisering kring allmänt accepterade föreställningar om vad en god samhällsmedlem gör” (Almén, 2025, s. 4, min översättning).

I en svensk kontext har detta perspektiv, att värnplikten är en del i uppfostringen av goda samhällsmedborgare, varit en viktig utgångspunkt för att legitimera värn- pliktens funktion och roll i det svenska samhället (vid sidan av de rent militära

behoven av arbetskraft till försvaret). Rudberg (2014) beskriver värnpliktens *folkfostrande* roll, ur ett historiskt perspektiv, som att:

Under den formativa tiden mellan ungdom och vuxenliv och inom ramen för en total institution, mer eller mindre avskärmd från det civila samhället med till stor del egna normer och regler, skulle unga män lära sig att tjäna nationen oavsett klasstillhörighet eller var i landet de kom ifrån. (Rudberg, 2014, s. 75)

Sturfelt (2014, s. 46,48) menar att värnplikten historiskt har sett som ett ”bidrag till den demokratiska välfärdsstaten genom att forma aktiva manliga medborgare”, som skulle säkerställa att soldaterna utvecklades till ”reflekerande personligheter’ med egen vilja och en hög standard av värdighet och respekt”. Samtidigt skulle värnplikten, genom att knyta samman militären med det civila samhället, förhindra att det skedde en värderingsmässig glidning, något som ansågs vara särskilt viktigt i efterspelet av skotten i Ådalen 1931.

Tätt förknippade med dessa tankar om att värnplikten kan vara ett verktyg för att skapa goda och skötsamma medborgare, är också idéer om att värnplikt kan leda till social integration och en starkare sammanhållning mellan människor med sinsemellan olika bakgrunder (Almén, 2025; Bouffard & Laub, 2013; Krebs, 2004). Den militära tjänstgöringen kan ”föra samman individer med olika etniska, religiösa och socioekonomiska bakgrunder i ett gemensamt syfte och en samarbetsanda, och därigenom skapa en miljö som lämpar sig för att bryta ned samhälleliga barriärer” (Krebs, 2004, s. 87, min översättning).²

Att den militär tjänstgöringen på detta sätt skulle kunna användas för att överbrygga sociala klyftor i samhället är ett vanligt tema i debatten som kringgärdar den svenska värnpliktens vara eller icke-vara. Journalisten Anders Lindberg skriver exempelvis i en krönika i Aftonbladet från 2015 (Lindberg, 2015) att ”den gamla militärtjänstgöringen [skapade] ett ’vi’ som var starkare än skillnader i både klass och bakgrund”. I en debattartikel i Svenska Dagbladet från 2014 är Henrekson m.fl. (2014) inne på samma spår, och skriver att:

Värnplikten behövs för vår försvarsförmåga men den fyller också andra viktiga funktioner i samhället. Värnplikten var en av våra sista nationellt samlande institutioner. I lumpen var alla jämlika, oavsett ursprung, och ofta knöts vänskapsband för livet. Värnplikten förberedde samtidigt unga människor för arbetslivets krav och förväntningar. (Henrekson m.fl., 2014)

Sammantaget finns det alltså tydliga och bestående föreställningar (och förhoppningar) om att värnplikten är något mer än bara ett sätt att utbilda soldater och sjömän till försvaret; institutionen har också stor potential att överbrygga sociala skillnader mellan ungdomar och påverka attityder, värderingar och beteenden i en

---

² Den sociala interaktionen under militärtjänstgöringen, menar vissa, kan vara särskilt viktig för ungdomar från socioekonomiskt svaga miljöer; militären kan tänkas erbjuda särskilda fördelar för dessa personer genom att tjänstgöringen leder till nya kontakter och förmedlar normer, attityder och kultur från starkare sociala grupper (Kleykamp, 2013).

för samhället önskvärd riktning. I litteraturen dominerar två tänkbara mekanismer bakom värnpliktens potentiella effekter på detta område. Den första handlar om att tjänstgöringen fungerar som en socialiseringsprocess, där den militära miljön och utbildningen förmedlar vissa normer och värderingar, Den andra mekanismen rör interaktionen mellan individer med olika social bakgrund under tjänstgöringen, vilket antas främja social integration och kamratanda över klassgränserna (Almén, 2025; Krebs, 2004).

Men det finns också anledning att ifrågasätta värnpliktens möjlighet att forma unga människor; vissa forskare ställer sig helt frågande inför vad man menar är en romantisk föreställning om militären som en folkfostrande institution (Krebs, 2004, 2009; Leander, 2004). Almén (2025) summerar och lyfter fram några vanliga motargument som menar att värnpliktens potential att forma individer är överdriven: normer är knutna till vissa sammanhang; tiden som tillbringas i försvaret under värnplikten är relativt kortvarig; och dagens moderna värnplikt ligger ganska långt bort från litteraturens tankar om en ”total institution” som skärmar av ungdomarna från omvärldens påverkan. Dessutom är urvalet till militär tjänstgöring ofta mycket selektivt, dels i fråga om vilka som tjänstgör, dels i fråga om var i organisationen de placeras och vilka befattningar de får, vilket begränsar möjligheten till meningsfull interaktion mellan olika sociala grupper (se också Bäckström, 2026).

Andra menar dessutom att militärens dygder och värderingar kan ligga långt från det civila samhällets medborgerliga ideal, och att en stark militär assimilation riskerar att göra soldater mer lojala med den militära organisationen än med det demokratiska samhällets politiska institutioner (Bove m.fl., 2024). På så vis kan värnplikten leda till att de värderingsmässiga klyftorna i samhället ökar, snarare än minskar:

[M]ilitären [är] en exceptionell institution inom demokratiska samhällen, vars befogenheter tydligt skiljer den från andra institutionella aktörer. Sammantaget kan den militära [tjänstgöringen] bidra till misstro mot civila tillsynsorgan, eftersom dessa uppfattas som en oönskad begränsning av militärens organisatoriska handlingsutrymme. (Bove m.fl., 2022, s. 718, min översättning)

Värnpliktens bredare betydelse för individen och samhället är i slutändan en empirisk fråga, men hittills har det saknats en lättillgänglig översikt på svenska som tar ett helhetsgrepp på dessa frågor i en svensk kontext. Mycket av argumentationen baseras på teoretiska resonemang eller förenklade generaliseringar utifrån personliga erfarenheter, samtidigt som argumenten ofta är kausala till sin natur: värnplikten *påverkar* unga människor i en viss riktning och *förändrar* beteenden, attityder och värderingar. Så även om argumenten kring värnplikt oftast är normativa, finns här också en empirisk dimension som låter sig undersökas. Förhoppningen är att denna litteraturgenomgång, genom att bidra med en lättillgänglig översikt på svenska, ska kunna göra det möjligt att närma sig dessa frågor på ett mer evidensbaserat sätt.

3 Metod

Denna rapport utgår från en systematisk litteraturoversikt för att belysa kunskapsläget om hur värnplikt påverkar unga människors sociala attityder och beteenden. Det innebär att rapporten systematiskt söker, kritiskt granskar, och sammanställer litteraturen inom ett valt ämne eller problemområde. Målet är att kunna presentera en balanserad sammanställning (en *synthes*) av resultaten från tidigare genomförda empiriska studier; det är alltså själva litteraturen som utgör det datamaterial som rapporten analyserar (Forsberg, 2015; Petticrew & Roberts, 2008).

I en systematisk litteraturoversikt läggs stor vikt vid att redovisa *hur* och *var* man sökt efter tidigare studier. Det är också viktigt att vara transparent i vilka studier man valt att ta med, och vilka studier man valt att utelämna. Anledningen till det är att man vill visa att man inte godtyckligt valt studier på måfå, eller bara valt studier som pekar i en viss riktning. Korrekt genomförd kan en systematisk litteraturstudie därför bidra med ny och viktig kunskap genom att ge en trovärdig och rättvisande bild av den *samlade* evidensen inom ett visst problemområde (Petticrew & Roberts, 2008).

Inom det medicinska forskningsområdet är det vanligt med systematiska litteraturstudier, särskilt sådana som aggregerar och statistiskt analyserar resultaten från tidigare genomförda kontrollerade experiment (Forsberg, 2015). Denna form av systematiska litteraturstudier brukar kallas för *metaanalyser*, och brukar tillskrivas ett mycket högt vetenskapligt bevisvärde (Petticrew & Roberts, 2008).

Studierna som ingår i denna litteraturoversikt har dock en relativt stor variation i utfall och studiedesign. Utfallen spänner över olika områden (kriminalitet, missbruk och samhällsengagemang) vilket gör det svårt att definiera en gemensam effekt, utan att förlora meningsfull kontext. Dessutom använder studierna olika empiriska ansatser för att skatta kausala effekter (orsakssamband), som var och en utgår från sina egna antaganden. En statistisk sammanvägning (om en sådan ens är praktiskt möjlig) skulle därför riskera att ge en missvisande bild.

I stället för en metaanalys utgår denna rapport därför från vad Petticrew och Roberts (2008, s. 165–171) kallar för en *narrativ synthesis*, vilket ska förstås som en transparent och strukturerad process för att organisera, analysera och tolka resultat från sinsemellan olikartade (heterogena) studier. Det innebär bland annat att studierna sammanställs i tydliga tabeller med uppgifter om design, population, och utfall. Därefter jämförs resultaten och sätts i relation till kontextuella faktorer, som hur den militära utbildningen är upplagd eller hur mönstringssystemet fungerar. Syftet är då att ge en tydlig och praktiskt användbar översikt som gör det möjligt att förstå *varför* resultaten varierar, snarare än att reducera dem till en enda siffra.

3.1 Inklusions- och exklusionskriterier

I enlighet med Petticrew och Roberts (2008) baserades litteratursökningen på tydliga inklusions- och exklusionskriterier för att säkerställa att endast relevanta studier ingår i översikten. Dessa kriterier fungerar som ett ”filter” som gör att urvalet av studier blir transparent och reproducerbart.

För att bli inkluderad i översikten skulle en studie:

- Vara en primärstudie (en studie där forskarna själva samlar in och analyserar data),
- Undersöka effekter av värnplikt på individers sociala attityder och beteenden,
- Använda en studiedesign som gör det möjligt att undersöka orsaks-samband,³
- Studera värnpliktsutbildning i de nordiska länderna.
- Vara publicerad i en erkänd och fackgranskad vetenskaplig tidskrift,⁴
- Vara publicerad år 2000 eller senare (för att spegla aktuell forskning).

Följande typer av studier uteslöts därför:

- Studier som endast analyserar effekter på arbetsmarknadsutfall (t.ex. inkomster) utan direkt koppling till sociala attityder och beteenden,⁵
- Studier som utnyttjar värnplikten som experimentell kontext för att identifiera effekter av någon slags intervention, utan att analysera effekten av värnplikt som erfarenhet i sig,

---

³ Detta kriterium återspeglas delvis i söksträngen, som innehåller exempel på vanliga kvasi-experimentella studiedesigner, exempelvis regressionsdiskontinuitet (RDD), instrumentvariabelansatser (IV) och difference-in-differences (Diff-in-Diff). Samtidigt används också bredare söktermer för att fånga studier med andra upplägg som kan undersöka orsaks-samband. En viktig utgångspunkt i bedömningen är också huruvida studien själv argumenterar för en kausal ansats.

⁴ Att en vetenskaplig tidskrift är *erkänd*, betyder här att den uppnår nivå 1 på den s.k. *Norska listan*, vilket är ett register över vetenskapliga publikationskanaler som sammanställs av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse i Norge. Den Norska listan används internt vid flera svenska och norska lärosäten för att värdera kvaliteten på vetenskapliga publikationer (Alvinus m.fl., 2023, s. 37–38). I själva verket är samtliga studier som ingår i denna sammanställning publicerade i tidskrifter som uppnår den högsta nivån (nivå 2), vilket betyder att tidskriften håller internationellt hög klass när det gäller vetenskaplig granskning av publicerade artiklar.

⁵ Det är samtidigt viktigt att understryka att arbetsmarknadsutfall, som till exempel inkomster och utbildningsnivå, i hög grad följer av individens beteenden och attityder. Denna översikt exkluderar likväl studier som enbart fokuserar på sådana utfall. En anledning är att dessa utfall endast indirekt kan antas fånga de socialiseringsprocesser som står i fokus för analysen. En annan anledning är att det redan finns flera översikter som specifikt behandlar värnpliktens effekter på arbetsmarknadsutfall. I samband med att värnplikten återinfördes 2017 publicerade FOI en rapport (Bäckström, 2018) som sammanställde kunskapsläget när det kommer till värnpliktens betydelse för olika former av arbetsmarknadsutfall. Se även Almén (2026b) för en uppdaterad genomgång av studier som undersöker effekter på arbetsmarknad och utbildning.

- Studier som avser militär tjänstgöring under krigstid eller internationella insatser,
- Studier med kvalitativ design eller en kvantitativ design utan tydlig kausal ansats (t.ex. tvärsnittsstudier),
- Konferensbidrag, bokkapitel, uppsatser, och annan “grå litteratur”.

Anledningen till att översikten begränsas till värnplikt i de nordiska länderna är att säkerställa att resultaten blir relevanta och överförbara till en svensk kontext. Länder med värnplikt skiljer sig åt på en rad sätt, exempelvis hur den militära utbildningen är utformad, hur urvalsprocessen fungerar och vilka förmåner som är kopplade till tjänstgöringen. Utöver detta varierar även den säkerhetspolitiska och kulturella kontexten mellan länder, vilket påverkar generaliserbarheten (Almén, 2025). Genom att fokusera på de nordiska länderna, som liknar varandra både kulturellt och ekonomiskt, men också till viss del i hur den militära utbildningen är organiserad och genomförs, skapas bättre förutsättningar för att resultaten ska vara jämförbara och meningsfulla ur ett svenskt perspektiv.⁶

Att översikten endast fokuserar på vissa typer av studiedesigner har att göra med de särskilda utmaningar som finns när man vill undersöka värnpliktens kausala effekter (i vilken utsträckning värnplikten *orsakar* ett visst utfall). Eftersom värnpliktiga är en selekterad grupp är det svårt att veta om observerade skillnader i ett utfall beror på själva tjänstgöringen eller på bakomliggande skillnader mellan individer som skapats av urvalet som sådant. En enkel jämförelse mellan personer som gjort värnplikt och de som inte gjort det riskerar därför att ge en missvisande bild.⁷

För att kunna undersöka orsakssamband krävs en studiedesign som på något sätt hanterar detta selektionsproblem (se Huntington-Klein, 2021). Kontrollerade experiment är en lösning på problemet, eftersom slumpen gör att bakomliggande skillnader jämnas ut mellan experimentgrupperna. Av flera skäl (både praktiska

---

⁶ Samtidigt bör man vara medveten om att det finns skillnader i hur mönstring och värnplikt fungerar i de nordiska länderna. I Danmark har värnplikten under senare decennier i huvudsak fungerat som en rekryteringsmekanism för internationella insatser, medan det norska värnpliktsförsvaret varit mer inriktat mot traditionella försvarsuppgifter (även innan de senare årens säkerhetspolitiska förändringar). I Danmark tillämpas dessutom ett system med “värnrätt”, vilket innebär att frivillighet och motivation ges stor vikt i uttagningen och att urvalet inte i första hand baseras på att välja ut de mest lämpade; urvalet kan vid behov kompletteras genom lottdragning. Den norska mönstringen liknar däremot i högre grad den svenska, där försvarets behov är styrande och där de mest lämpade tas ut till grundutbildning (SOU 2016:63). Finland har, i sin tur, och i jämförelse med de övriga nordiska länderna, under lång tid behållit en relativt hög omfattning på värnpliktsutbildningen och haft en tydlig försvarspolitisk inriktning mot territoriellt försvar (Jonsson m.fl., 2024; Kosonen & Mälkki, 2022). Till skillnad från Sverige, Danmark, och Norge, tillämpar dock Finland inte könsneutral värnplikt. I fråga om hur den militära utbildningen ser ut och genomförs torde dock de nordiska länderna likna varandra i ganska hög utsträckning.

⁷ Det är viktigt att inse att denna utmaning inte handlar om antalet observationer i ett datamaterial eller kvaliteten på datamaterialet. Att samla in mer data löser inte selektionsproblemet; mer data ger endast en bättre uppskattning av en snedvriden effekt. Och även om forskaren har information kring en mängd bakgrundsvariabler, och försöker justera jämförelsen för dessa, så finns alltid risken att det finns icke-observerbara bakomliggande skillnader som inte går att mäta.

och etiska) är kontrollerade experiment dock ofta svåra att genomföra inom samhällsvetenskapen.⁸

Istället brukar forskare använda kvasi-experimentella upplägg för att undersöka orsakssamband. Ofta handlar det då om att försöka efterlikna ett experiment genom att utnyttja en extern händelse eller situation som skapar en slumpmässig variation i vilka som får eller inte får en viss behandling. En sådan händelse eller situation brukar kallas för ett *naturligt experiment* (se Kungl. Vetenskapsakademien, 2021).⁹ Under senare decennier har det skett en utveckling där allt fler forskare inom samhällsvetenskap använder sådana studiedesigner för att göra trovärdiga utvärderingar av kausala samband, även när det inte är möjligt att genomföra ett regelrätt experiment (Angrist & Pischke, 2010).

Jämfört med enklare observationsstudier (exempelvis tvärsnittsstudier) anses väl-designade kvasi-experimentella studier ha ett högt vetenskapligt bevisvärde (Craig m.fl., 2025; Grosz m.fl., 2024; Leatherdale, 2019). De utgör därför en central utgångspunkt för urvalet av studier i denna översikt.

3.2 Sökstrategi

Litteratursökningar genomfördes i databaserna *Web of Science* och *Scopus* den 15:e maj 2026. Tillsammans täcker dessa databaser ett brett spektrum av samhällsvetenskapliga publiceringskanaler.¹⁰

Sökningarna begränsades till publikationer på engelska från år 2000 och framåt. De söksträngar som användes kombinerade termer för militärtjänst, geografisk avgränsning till Norden, metodologiska kriterier (fokus på studiedesigner med kausal ansats), publiceringstyp (vetenskapliga artiklar), och publiceringsperiod. I Bilaga 1 finns en mer detaljerad beskrivning av de söksträngar som användes vid databassökningarna.

Alla sökträffar exporterades till ett referenshanteringsprogram (Zotero), där dubletter identifierades och togs bort baserat på titel och författare. Därefter granskades titlar och sammanfattningar utifrån inklusions- och exklusionskriterierna. Samtliga studier som på något vis studerade den kausala effekten av militär tjänstgöring under fredstid i de nordiska länderna gick vidare till fulltextgranskning. Antalet studier i varje steg dokumenterades i ett flödesdiagram.

⁸ Undantag finns, såklart. Nationalekonomerna Abhijit Banerjee, Esther Duflo and Michael Kremer fick exempelvis Sveriges riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne år 2019 för sin forskning kring fattigdomsbekämpning och som i hög utsträckning involverade omfattande fältexperiment i låg- och medelinkomstländer (se Kungl. Vetenskapsakademien, 2019).

⁹ Ett tidigt exempel på ett sådant upplägg är när Angrist (1990) använde sig av det s.k. Vietnamlotteriet för att studera hur amerikanska soldaters inkomster påverkades av att tjänstgöra i Vietnamkriget.

¹⁰ *Scopus* har bredare täckning, medan *Web of Science* har mer selektiv indexering och längre historisk täckning, vilket gör att de bör ses som komplement till varandra, snarare än att vara utbytbara (Zhao, 2026).

Granskningen och urvalet gjordes enskilt av rapportförfattaren. Gränsfall och utgångspunkter för bedömningar redovisas i anslutning till resultatredovisningen.

Referenslistorna i de inkluderade studierna granskades också för att (eventuellt) kunna identifiera ytterligare relevanta studier, som inte fångats av databassökningarna. Ingen ytterligare studie identifierades dock på detta sätt.

3.3 Bedömning av vetenskaplig kvalitet

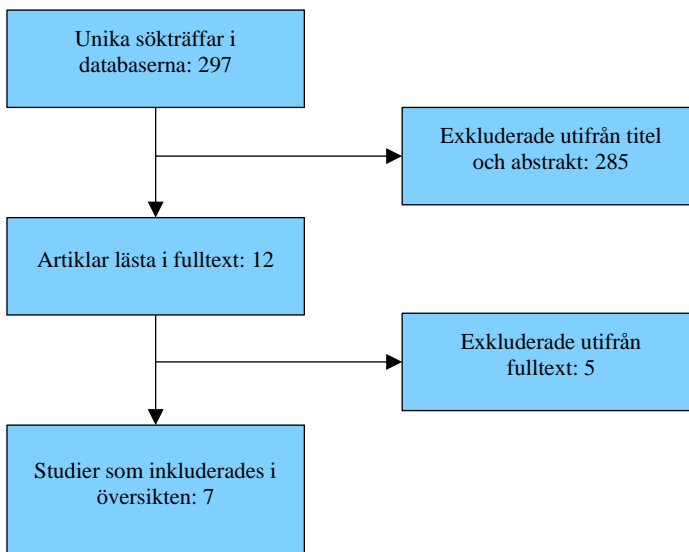
Bedömningen av studiernas vetenskapliga kvalitet gjordes på en övergripande nivå. Fokus låg på om studierna var transparenta i sin metod, att studiedesignen framstod som ändamålsenlig i relation till studiens syfte, samt att resultaten tolkades på ett rimligt sätt. Vetenskaplig kvalitet säkerställdes även genom att de inkluderade studierna var publicerade i erkända och fackgranskade vetenskapliga tidskrifter.

Sammantaget bedöms studierna som ingår i översikten ha ett relativt högt vetenskapligt bevisvärde, eftersom de använder etablerade studiedesigner som syftar till att identifiera orsakssamband. Någon mer detaljerad granskning av enskilda analysval eller formell prövning av bakomliggande antaganden gjordes dock inte. Bedömningen ska därför ses som en översiktlig kvalitetskontroll, med fokus på metodval, snarare än en fullständig metodgranskning.

4 Resultat

4.1 Resultat från litteratursökningen

Totalt identifierades 297 unika vetenskapliga artiklar genom sökningar i databaserna *Scopus* och *Web of Science*. Av dessa exkluderades 285 artiklar efter granskning av titel och abstrakt. Fulltextgranskning genomfördes för 12 artiklar, varav 7 uppfyllde inklusions- och exklusionskriterierna (se avsnitt 3.1).¹¹ Förloppet vid litteratursökningen redovisas i Figur 1.

Figur 1. Urvalsprocessen för studier: från databassökning i databaserna *Scopus* och *Web of Science*, till inkluderade studier.

¹¹ Efter att tolv studier lästs i fulltext exkluderades fem studier. Grönqvist & Lindqvist (2016) exkluderades eftersom studien undersöker effekter av befälsutbildning under värnplikt, snarare än värnpliktsutbildningen som sådan. Bingley m.fl. (2022) exkluderades eftersom studien inte undersöker individuella attityder eller beteenden, utan fokuserar på utfall kopplade till olika färdigheter (exempelvis läskunnighet). Hanes m.fl. (2010) och Almén (2026a) exkluderades eftersom studierna i huvudsak undersöker arbetsmarknadsutfall (inkomster och utbildning). Dahl m.fl. (2021) exkluderades eftersom studien utgår från värnplikten som en experimentell kontext, snarare än att undersöka effekter av värnplikten i sig.

I Tabell 1 presenteras en sammanfattning av de sju studier som ingår i litteraturöversikten. Samtliga är publicerade som vetenskapliga artiklar i erkända och fackgranskade vetenskapliga tidskrifter. De är genomförda i Sverige och Danmark och omfattar män födda under 1960-, 70- och 80-talen. Fem av studierna studerar den danska och svenska värnpliktens effekter på brottslighet och/eller narkotikamissbruk, medan två studier undersöker värnpliktens betydelse för olika former av samhällsengagemang och medborgerliga attityder och värderingar (eng. *civic outcomes*).¹²

Uppföljningstidpunkterna för de studerade utfallen varierar mellan studierna, men de flesta fokuserar på utfall i tidig vuxenålder, vanligtvis mellan cirka 20 och 35 års ålder. Ett undantag är Edwards m.fl. (2023) som följer utfall kopplade till narkotikamissbruk upp till 21 år efter mönstringen.

---

¹² Det är inte helt enkelt att översätta det engelska begreppet *civic outcomes*. I Jakobsen och Serritzlew (2026) avser det en bred uppsättning utfall relaterade till individers syn på, och relation till, samhället. Det omfattar exempelvis prosociala attityder (vilja att hjälpa andra och bidra till det gemensamma), tillit (både social och institutionell), känsla av nationell tillhörighet, kollektiv orientering, politiskt intresse samt politiska attityder. I texten översätts begreppet till *medborgerliga attityder och värderingar*.

Tabell 1. Översikt över inkluderade studier: Population, studerade utfall, och huvudsakliga resultat.

Författare (År)	Land	Studiepopulation	Utfall	Huvudresultat
Albæk m.fl (2017)	Danmark	Män födda 1964 i östra Danmark (n=10 593+951)	Kriminalitet (brottsdomar)	Värnplikt har ingen tydlig effekt på kriminalitet bland ungdomar utan kriminell bakgrund (n=10 593). För ungdomsbrottslingar (n=951) minskar risken för egendomsbrott, men inte för våldsbrott.
Almén (2025)	Sverige	Män inskrivna för värnplikt 2002–2006 (n=53 509)	Samhälls-engagemang (bloddonation, valdeltagande, betalning av TV-avgift)	Värnplikt har inga tydliga effekter på samhällsengagemang.
Bingley m.fl.(2020)	Danmark	Män födda 1976–1983 (n=152 269)	Kriminalitet (brottsdomar), narkotikamissbruk (behandling)	Värnplikt har ingen tydlig effekt på kriminalitet. Vissa indikationer på minskad risk för missbruk.
Edwards m.fl.(2023)	Sverige	Män som mönstrade 1990–1997 (n=225 112)	Narkotikamissbruk (identifierat från flera olika register)	Minskad risk för missbruk. Effekten avtar över tid.
Hjalmarsson & Lindquist (2019)	Sverige	Män som mönstrade 1990–1996 (n=168 395)	Kriminalitet (brottsdomar)	Ökad risk för olika former av kriminalitet (inkl. narkotikabrott). Effekten drivs framför allt av individer med kriminell bakgrund och från hushåll med låg socioekonomisk status.
Jakobsen & Serritzlew (2026)	Danmark	Urval av män som mönstrade 2000 (n=1 100)	Medborgerliga attityder och värderingar (t.ex. social tillit, institutionellt förtroende, prosociala attityder och nationell tillhörighet)	Värnplikt har inga tydliga effekter på medborgerliga attityder och värderingar, med undantag för en ökning i politiskt intresse.
Lyk-Jensen (2018)	Danmark	Män födda 1976–1983 (n=155 478)	Kriminalitet (brottsdomar)	Värnplikt har ingen tydlig effekt på kriminalitet. Gäller både för ungdomar med, och utan, kriminell bakgrund.

4.2 Hur studierna hanterar selektionsproblemet

Samtliga studier som ingår i sammanställningen använde någon form av kvasi-experimentellt upplägg för att identifiera den kausala effekten av värnplikt, men med olika utfall och i olika kontexter.

De danska studier (Albæk m.fl., 2017; Bingley m.fl., 2020; Jakobsen & Serritzlew, 2026; Lyk-Jensen, 2018) använde sig av det danska värnpliktslotteriet för att studera effekter av värnpliktstjänstgöring. I Danmark har man sedan länge använt sig av ett lotteri för att, när utbildningsplatserna inte kan fyllas med frivilliga, avgöra vem som ska kallas in till värnplikt. Alla män (och numera kvinnor) som uppfyller de grundläggande kraven för att få göra värnplikt får ett lottnummer som avgör huruvida han (eller hon) kallas in eller inte (se Bingley m.fl., 2020 eller Jakobsen & Serritzlew, 2026, för detaljer). Eftersom lottdragningen är helt slumpmässig, finns det ingen anledning att tro att det skulle finnas några systematiska bakomliggande skillnader mellan personer som drar ett lottnummer som leder till värnplikt, och personer som drar ett lottnummer som inte gör det. Genom att kombinera information från lotteriet med registerdata kan forskarna därför ge mycket trovärdiga uppskattningar av den danska värnpliktens kausala effekter.

De svenska studierna utgick istället från försvarsreformer för att utvärdera effekterna av värnplikt. Almén (2025) använde förbandsnedläggningar i kölvattnet av försvarsbeslutet år 2004 för att undersöka det kausala sambandet mellan värnpliktstjänstgöring och olika mått på samhällsengagemang. Studien utnyttjade här det faktum att ett stort antal värnpliktiga, som skrivits in till tjänstgöring innan tidpunkten för försvarsbeslutet, inte blev inkallade till värnplikt. Almén kunde på så vis använda försvarsbeslutet som ett naturligt experiment för att undersöka orsakssamband.

Andra svenska studier (Edwards m.fl., 2023; Hjalmarsson & Lindquist, 2019) utgick också från neddragningar i försvaret, men på ett något annorlunda sätt. När Försvarsmakten krympte under 1990-talet behövde inte alltid alla som skrivits in till värnplikt faktiskt tjänstgöra. Detta skapade en slumpmässig variation i sannolikheten att faktiskt göra värnplikt, beroende på vilken inskrivningsförrättare man (slumpmässigt) hade blivit tilldelad på mönstringsdagen (vissa inskrivningsförrättare var bättre än andra på att argumentera för ”sina” värnpliktiga). Eftersom det inte finns någon anledning att tro att en enskild inskrivningsförrättare har någon effekt på de studerade utfallen, vid sidan av sannolikheten för värnplikt, kan denna variation därför användas för att skatta den kausala effekten av att göra värnplikt.

4.3 Vad studierna säger om värnpliktens effekter

Majoriteten av studierna studerar sambandet mellan värnplikt och risken för kriminalitet senare i livet (typiskt sett i 20–30-årsåldern). Resultaten visar dock på ganska stor variation. Hjalmarsson och Lindquist (2019) visar att värnplikt ökar risken för brottslighet i Sverige, och att denna effekt helt drivs av en ökad risk bland ungdomar från en lägre socioekonomisk bakgrund och med ett kriminellt förflutet. Albæk m.fl. (2017) finner en delvis motsatt effekt i Danmark, där ungdomsbrottslingar som genomfört värnplikt har lägre risk för egendomsbrott. Två andra danska studier, Lyk-Jensen (2018) och Bingley med flera (2020), finner däremot inga tydliga effekter på kriminalitet, oavsett om den som gjorde värnplikt var ungdomsbrottsling eller inte.

Att de danska studierna pekar i olika riktningar är överraskande, i och med att studierna i grunden har en liknande studiedesign som utgår från det danska värnpliktslotteriet. I detta fall bör man dock tillskriva resultatet från Lyk-Jensen (2018) och Bingley m.fl. (2020) en större trovärdighet än Albæk m.fl. (2017). Det har att göra med att de två förstnämnda studierna är betydligt mer omfattande än den sistnämnda, och gör det sannolikt att resultatet i Albæk m.fl. (2017) antingen är en statistisk artefakt eller att effekten av någon anledning endast återfinns för just män födda i östra Danmark på 1960-talet (vilken är den grupp som Albæk m.fl. studerar).¹³ Oavsett finns det skäl att lita mer på generaliserbarheten hos resultaten från Lyk-Jensen (2018) och Bingley m.fl. (2020) än hos resultaten från Albæk m.fl. (2017).¹⁴

Flera studier undersöker effekten på narkotikamissbruk. Här pekar resultaten också åt olika håll. Edwards m.fl. (2023) visar att värnplikt minskar risken för narkotikamissbruk i Sverige, och även resultatet från Bingley m.fl. (2020) ger vissa indikationer på en minskad risk för behandling för narkotikamissbruk i Danmark (även om resultaten där är mer osäkra och inte helt robusta). Samtidigt finner Hjalmarsson och Lindquist (2019) att värnplikt i Sverige ökar risken för att personer med svag socioekonomisk bakgrund döms för alkohol- och drogrelaterade brott.

När det kommer till olika former av samhällsengagemang och politiska och sociala attityder finns inga belägg för att värnplikt har någon större betydelse. Almén

---

¹³ En statistisk artefakt är ett resultat som uppstår till följd av slumpvariation och/eller metodologiska överväganden som forskaren har gjort, snarare än att spegla ett verkligt samband. Sådana effekter är därför svåra eller omöjliga att replikera med ett annat datamaterial. Risken för att ett resultat är en statistisk artefakt är särskilt hög i studier med få observationer, där slumpen får större genomslag. För en utförlig diskussion, se exempelvis Button m.fl (2013) eller Ioannidis (2005).

¹⁴ Här bör man dock notera att Lyk-Jensen (2018) och Bingley m.fl. (2020) studerar samma population med samma metod, vilket gör att de (när det gäller effekter på kriminalitet) kan ses som varianter på en och samma studie.

(2025), som studerar värnplikt i Sverige, finner inga signifikanta effekter på vare sig valdeltagande, bloddonationer, eller inbetalning av TV-licenser.¹⁵ Jakobsen & Serritzlew (2026) studerar effekterna av värnplikt i Danmark och finner inga tydliga kausala samband mellan värnplikt och en rad olika indikatorer på medborgerliga attityder och värderingar, som till exempel tillit till andra människor, förtroende för politiska institutioner, prosociala attityder (vilja att hjälpa andra och bidra till samhället) och känsla av nationell tillhörighet. Ett undantag är dock politiskt intresse, där studien visar på en positiv effekt.

Sammanfattningsvis visar litteraturgenomgången att den publicerade forskningen i de nordiska länderna främst har fokuserat på utfall kopplade till brottslighet och narkotikamissbruk, samt i viss mån, olika former av samhällsengagemang och medborgerliga attityder och värderingar. För brottslighet framträder en övervägande bild av effekter som antingen är ogynnsamma eller uteblir: en svensk studie kopplar värnplikt till ökad brottslighet, två (omfattande) danska studier finner inga tydliga samband, medan endast en mindre dansk studie rapporterar minskad risk för egendomsbrott bland en specifik grupp av ungdomsbrottslingar. Effekterna på narkotikamissbruk är blandade: en svensk studie finner minskad risk för missbruk och en dansk studie ger vissa indikationer i samma riktning, medan en annan svensk studie visar att värnplikt kan leda till ökad risk för drog- och alkoholrelaterad brottslighet. När det gäller olika former av samhällsengagemang samt medborgerliga attityder och värderingar är resultaten däremot mer samstämmiga, i både Danmark och Sverige. Här finns genomgående mycket få belägg för några tydliga kausala effekter av värnplikt.

---

¹⁵ Att en skattning av en effekt är statistiskt icke-signifikant behöver inte nödvändigtvis betyda att effekten inte finns; det kan också betyda att studien inte haft tillräcklig statistisk styrka för att upptäcka effekten, givet det datamaterialet som användes. Den statistiska styrkan i skattningarna hos Almén (2025) och Jakobsen & Serritzlew (2026) är dock tillräckliga för att utesluta både negativa och positiva effektstorlekar av större praktisk betydelse. Detsamma kan sägas gälla för Lyk-Jensen (2018) och Bingley m.fl. (2020) när det kommer till risken för brottslighet.

5 Diskussion

Frågan om värnpliktens bredare betydelse för samhället, bortom dess rent militära funktion, har länge varit föremål för både politisk debatt och populära föreställningar. Vissa har menat att värnplikten är ett viktigt politiskt instrument för att forma goda samhällsmedborgare och överbrygga sociala skillnader i samhället, medan andra varit mer tveksamma och påpekat att en militär utbildning på intet sätt kan ses som någon garanti för att uppnå sådana resultat.

Syftet med denna litteraturöversikt var att systematiskt gå igenom forskningen för att ta reda på vad vi vet och inte vet om värnpliktens socialiserande och fostrande funktion: vilka vetenskapliga belägg finns det för att värnplikt kan påverka unga människors sociala attityder och beteenden på längre sikt?

Sammanfattningsvis visar litteraturgenomgången att den publicerade forskningen i de nordiska länderna främst har fokuserat på utfall kopplade till brottslighet och narkotikamissbruk, samt i viss mån, olika former av samhällsengagemang och medborgerliga attityder och värderingar. Sammantaget tyder genomgången på att värnpliktens effekter på dessa områden är begränsade: resultaten för brottslighet pekar i huvudsak mot uteblivna eller ogynnsamma effekter, resultaten för missbruk är blandade, och för samhällsengagemang och medborgerliga attityder finns överlag mycket få belägg för att värnplikten har någon betydelse.

Militär utbildning lyfts ofta fram som en effektiv åtgärd för personlig utveckling, mognad och social fostran av unga människor (Bouffard & Laub, 2013). Resultatet från litteraturgenomgången ger dock all anledning att ifrågasätta denna generella uppfattning, åtminstone när det kommer till värnpliktens förmåga att få ordning på kriminellt belastade ungdomar. De danska studierna pekar överlag på frånvaron av tydliga effekter när det kommer till en rad former av brottslighet hos unga, medan en svensk studie visar att värnplikt snarare leder till en *ökad* risk för brottslighet bland unga från socialt utsatta miljöer.

Hur kan det komma sig? För att förstå varför måste man dels förstå den militära kontexten, men också hur urvalssystemet är konstruerat och skiljer sig mellan olika länder. Det svenska urvalssystemet till värnplikt har traditionellt varit, och fortsätter att vara, väldigt selektivt. Dels när det kommer till vilka som får göra värnplikt, men också hur man placerar ungdomarna i den militära organisationen. Allt detta gör att möjligheterna till social blandning är små. När kamrateffekter uppstår, verkar de snarare förstärka redan existerande skillnader mellan olika grupper, än verka till att överbrygga skillnader. Hjalmarsson och Lindqvist (2019) belyser detta fenomen väl: unga människor från svaga socioekonomiska miljöer och med ett kriminellt förflutet tenderade att, som en oanad konsekvens av mönstrings- och inskrivningsprocessen, grupperas tillsammans under värnplikten. Resultatet blev att de påverkade varandra i en *mer* negativ riktning. Om de istället hade hamnat tillsammans med skötsamma ungdomar från starkare sociala miljöer kanske

resultatet hade blivit ett annat; men poängen är att det inte är så den svenska selektionsprocessen fungerar *i praktiken*, varken nu eller då. Hjalmarsson och Lindqvist (2019) sammanfattar sina resultat genom att skriva att:

Våra resultat ger inget stöd för hypotesen att [svensk] militärtjänstgöring kan 'få ordning på' problematiska unga män. Tvärtom tycks militärtjänstgöring i vår kontext förstärka redan existerande beteendeproblem. (Hjalmarsson & Lindqvist, 2019, s. 2525, min översättning)

Denna slutsats står i skarp kontrast till många föreställningar, men innebär inte att gynnsamma kamrateffekter eller socialiseringsprocesser inte finns, eller att de är oviktiga. Tvärtom visar flera studier (som faller utanför litteraturöversikten) att social interaktion under militär utbildning *kan* ge positiva effekter under vissa förutsättningar. Exempelvis finner Dahl m.fl. (2021) och Finseraas m.fl. (2016) att norska män som i ett experiment slumpmässigt placerades i könsblandade grupper under värnplikten utvecklade mer jämställda attityder och uppvisade minskade diskriminerande beteenden jämfört med män i enkönade grupper. Att dela logement med andra ungdomar med annan etnicitet under militär utbildning har också visat sig kunna påverka attityder och förtroende gentemot minoritetsgrupper i positiv riktning (Finseraas m.fl., 2019; Finseraas & Kotsadam, 2017).¹⁶ På liknande sätt visar Cáceres-Delpiano m.fl. (2021) att spanska värnpliktiga som slumpmässigt fördelades utanför sin hemregion under tjänstgöringen senare i livet uppvisade högre valdeltagande och en starkare känsla av nationell tillhörighet.

Man kan därför säga att den militära kontexten har *potential* att förändra sociala attityder och beteenden (i såväl positiv som negativ bemärkelse). Dessa effekter uppstår dock inte per automatik i ett militärt system, utan förutsätter social interaktion över gruppgränser och att den militära utbildningskontexten faktiskt skapar meningsfull kontakt mellan individer med olika bakgrund. I den mån sådan kontakt uteblir, eller begränsas av selektionsmekanismer och social sortering, minskar också förutsättningarna för att värnplikten ska kunna överbrygga sociala skillnader (Almén, 2025).

Dagens selektiva värnpliktssystem erbjuder antagligen få sådana kontaktytor och det är möjligen också en del i förklaringen av ett annat (i ljuset av debatten) överraskande resultat: att värnplikten inte tycks ha någon större betydelse när det kommer till att främja prosociala attityder och samhällsengagemang. Mycket av förhoppningarna på detta område går ut på att den militära utbildningen främjar gemenskap och social integration över klassgränserna, men Almén (2025) visar att den sociala blandningen under värnplikten är begränsad och inte skiljer sig särskilt

---

¹⁶ Anledningen till att dessa nordiska studier faller utanför litteraturöversikten är att de utnyttjar värnpliktsutbildningen som experimentell kontext för att identifiera effekter av en viss intervention (gruppsammansättning), snarare än att analysera effekten av värnplikt som erfarenhet i sig.

mycket från den som sker inom skolan.¹⁷ Även här är alltså det svenska selektions-systemet sannolikt en del av förklaringen:

Resultaten tyder på att individer grupperas med likasinnade under militärtjänsten. Därmed blir interaktionen mellan grupper begränsad för de flesta värnpliktiga, vilket kan förklara frånvaron av övergripande effekter. (Almén, 2025, s. 21, min översättning)

Ytterligare en tänkbar förklaring till att militärtjänsten inte tycks ha någon större betydelse på detta område är att de svenska och danska värnpliktsförsvaren antagligen befinner sig ganska långt ifrån en den sortens ”totala institution” som helt och hållet avskärmar ungdomar från omvärlden och försöker omforma dem efter militära dygder och ideal (Krebs, 2004). Ungdomar som gör värnplikten i Sverige idag har dessutom stora möjligheter att fortsätta delta i det sociala livet utanför militären, inte minst med tanke på den tekniska utvecklingen kopplat till smarta mobiltelefoner och sociala medier.

Angående narkotikamissbruk framträder en delvis paradoxal bild. Både Edwards m.fl. (2023) och, i viss mån, Bingley m.fl. (2020) visar på att värnplikt kan *minska* risken för narkotikamissbruk och/eller ohälsa kopplat till droganvändning efter tjänstgöringen, både i Sverige och Danmark. Samtidigt visar Hjalmarsson & Lindquist (2019) att värnplikt kan *öka* risken för narkotikarelaterade brottsdomar i Sverige.¹⁸ Hur hänger det ihop?

Skillnaden skulle kunna förklaras av att Edwards m.fl. (2023) använder en bredare definition av missbruk ur ett folkhälsoperspektiv, och som också inkluderar vårdinsatser och läkemedelsöveranvändning. Det är mycket möjligt att den militära utbildningen påverkar attityder och riskbeteenden kopplade till droger och alkohol generellt, utan att nödvändigtvis minska benägenheten att begå brott. Försvarsmaktens strikta regler kring alkohol och droger, liksom utbildningens fokus på riskhantering och säkerhetskultur, kan här vara relevanta förklaringar. Resultaten är också intressanta i ljuset av tidigare forskning som lyfter fram den svenska värnpliktens salutogena (hälsofrämjande) aspekter (se Gillberg m.fl., 2021). Edwards m.fl. (2023) är själva inne betydelsen av socialisering, sammanhållning och militär struktur, men kommenterar (tyvärr) inte den intressanta diskrepansen mellan de egna resultaten och de i Hjalmarsson & Lindquist (2019).¹⁹ Förklaringarna bakom

---

¹⁷ Se också Bäckström (2026) för en analys av hur dagens värnplikt sorterar ungdomar med utgångspunkt i social bakgrund.

¹⁸ Det är intressant att notera att resultaten från Edwards m.fl. (2023) och Bingley m.fl. (2020) också står i kontrast till internationella studier där militärtjänstgöring ofta kopplas till ökat riskbeteende kring alkohol, rökning och droger (Bethmann & Cho, 2023; Teachman m.fl., 2015; Wagner m.fl., 2007).

¹⁹ En annan aspekt som kan tänkas spela roll är att den effekt som Hjalmarsson & Lindquist (2019) finner främst handlar om *mängden* brott i en grupp av ungdomar som redan i utgångsläget har en förhöjd risk för brottslighet. Det kan mycket väl tänkas att den gynnsamma effekten på missbruk och ohälsa är *heterogen*, alltså att den är olika stark för olika grupper. Edwards m.fl. (2023) undersöker inte detta perspektiv i sin studie.

dessa samband är alltså i mångt och mycket okända, vilket gör området intressant för framtida forskning.

Den stora styrkan med alla de studier som ingår i denna sammanställning är att de försöker bena ut orsakssamband. Samtliga tar problemet med selektionsbias på stort allvar och använder någon form av kvasi-experimentell ansats för att studera värnpliktens kausala effekter.²⁰ Samtidigt är antalet studier begränsat, vilket innebär att den samlade evidensen inte är särskilt omfattande, trots att de enskilda studierna håller hög kvalitet. Det finns flera tydliga kunskapsluckor. Vi vet exempelvis nästan ingenting om i vilken utsträckning den könsneutrala värnpliktens effekter skiljer sig mellan män och kvinnor, eller vilken betydelse den har för unga människors föreställningar om könsroller och syn på jämställdhet. Frågor om social sammanhållning och nationell tillhörighet i ett allt mer etniskt och kulturellt heterogent samhälle är också i stort sett utforskade. Dessa frågor har i stor utsträckning förbisetts i tidigare forskning, sannolikt av historiska skäl eftersom värnplikten länge enbart omfattade män i ett samhälle som dessutom var betydligt mer homogent än vad det är idag. Studiernas design gör dessutom att de undersöker genomsnittliga effekter på ett stort antal individer, men det kan mycket väl finnas avvikande effekter för mindre grupper, som är svårare att identifiera.

Det är också viktigt att komma ihåg att den studiedesign som används för att identifiera kausala effekter ofta är beroende av stora datamängder, i form av registerdata. Detta innebär en viss begränsning i vilka typer av utfall som kan studeras. Det är möjligt att erfarenheten av värnplikt påverkar mer svårfångade utfall på individnivå, som till exempel personlig mognad, självdisciplin, ansvarstagande eller stresstålighet. Sådana förändringar kan vara betydelsefulla för individen, men behöver inte nödvändigtvis ge upphov till tydliga effekter på den sortens utfall som studerats i litteraturen.

I den mån värnpliktstjänstgöringen faktiskt bidrar till att en person utvecklar sådana egenskaper skulle man dock kunna förvänta sig positiva konsekvenser för honom eller henne på arbetsmarknaden. Samtidigt finns det endast mycket svaga belägg för att värnpliktserfarenhet har någon större betydelse för inkomster och andra arbetsmarknadsutfall senare i livet. Almén (2026, s. 41) sammanfattar forskningsläget genom att konstatera att "[m]odern selektiv värnplikt verkar inte ge några generella fördelar på arbetsmarknads- och utbildningsutfall på kort eller medellång sikt". Snarare tycks tjänstgöringen fungera som ett slags hinder för in-

---

²⁰ Studierna illustrerar också varför det är så lätt att dra felaktiga slutsatser om värnpliktens betydelse. Almén (2025) visar exempelvis att ungdomar som har gjort värnplikt är tydligt överrepresenterade bland de som donerar blod; bland de som röstar i allmänna val; och bland de som betalar sin TV-avgift. Samhällsengagerade ungdomar tenderar dock att göra värnplikt i större utsträckning än andra och därför kan det vid en första anblick verka som att det faktiskt finns en kausal effekt, när allt i själva verket handlar om en ren selektionseffekt; värnplikten attraherar och väljer ut samhällsengagerade ungdomar, men skapar dem inte.

trädet på arbetsmarknaden och vidare studier, och i den mån den bidrar med värdefulla erfarenheter för individen är dessa inte tillräckliga för att uppväga dessa friktioner.²¹

Avslutningsvis är det viktigt att reflektera över hur överförbara resultaten från studierna i sammanställningen är till dagens värnplikt. De flesta studier bygger på män födda på 1970- och 1980-talen i Danmark och Sverige, och ingen har undersökt senare årskullar. Sedan dess har kontexten förändrats. Det svenska värnpliktsystemet har blivit allt mer selektivt: endast en liten andel av en årskull gör numera grundutbildning. Samtidigt har den tekniska utvecklingen inom försvaret och förändringar i militär doktrin (hur militären ska användas i praktiken) fortsatt att höja kraven på den militära personalens förmågor (Asoni m.fl., 2022; Johansson, 2021), och många värnpliktsbefattningar med lägre krav har försvunnit ur krigsorganisationen. Detta har antagligen bidragit till att dagens värnpliktiga idag utgör en mer socialt homogen grupp än tidigare, ofta med starka resurser i bagaget (Bäckström, 2026).

Detta talar för att tidigare fynd om ökad brottslighet bland svenska värnpliktiga bör ses som en historisk parentes med begränsad relevans för dagens värnpliktsystem. Att som brottsbelastad ungdom få göra lumpen är idag högst osannolikt, vilket också minskar risken för negativa kamrateffekter av det slag som Hjalmarsson & Lindquist (2019) identifierade. Inte heller finns det skäl att tro att socialisering i militära dygder och normer har ökat; tvärtom är det sannolikt svårare än någonsin att skärma av unga från det omgivande samhället. Föreställningar om värnplikten som en ”social smältdegel” eller som en ”uppfostringsanstalt” framstår därför som alltmer orealistiska.

5.1 Slutsats

Denna systematiska litteraturgenomgång visar att det vetenskapliga stödet för vanliga föreställningar om värnpliktens sociala fördelar är svagt. Forskningen indikerar visserligen att värnplikt kan leda till en minskad risk för missbruk senare i livet. Däremot finns inga tydliga gynnsamma kausala effekter på områden som ofta lyfts fram som centrala: samhällsengagemang, prosociala attityder, och brottslighet. Istället för att främja social integration och fostran tycks dagens selektiva värnpliktssystem snarare kännetecknas av frånvaron av tydliga effekter i detta avseende.

Givet det rådande kunskapsläget bör värnplikt inte motiveras med förväntningar om breda sociala effekter. Utgångspunkten bör istället vara krigsförbandens behov

---

²¹ Det finns dock resultat som tyder på att en längre befälsutbildning under värnplikten kan bidra till ledarskapsförmåga och öka sannolikheten för att inneha en chefsposition senare i arbetslivet (Grönqvist & Lindqvist, 2016). Men inte heller för dessa värnpliktiga tycks dessa gynnsamma effekter vara tillräckliga för att kompensera ekonomiskt för ett försenat inträde på arbetsmarknaden.

av soldater och sjömän. Annars riskerar man att underskatta de samhällsekonomiska kostnaderna av att skriva in unga män och kvinnor till värnplikt, samtidigt som mer effektiva lösningar på sociala problem riskerar att hamna i skymundan.

Samtidigt finns kunskapsluckor i litteraturen. Hittills har forskningen i de nordiska länderna främst fokuserat på genomsnittliga effekter för unga män. Vi vet däremot nästan ingenting om hur kvinnor påverkas av värnplikten, eller om hur den könsneutrala värnplikten påverkar unga människor föreställningar om könsroller och synen på jämställdhet. Frågor om social sammanhållning och tillit i ett alltmer etniskt och kulturellt heterogent samhälle är också i stort sett utforskade.

6 Referenser

Albæk, K., Leth-Petersen, S., Le Maire, D., & Tranæs, T. (2017). Does Peacetime Military Service Affect Crime? *The Scandinavian Journal of Economics*, 119(3), 512–540. <https://doi.org/10.1111/sjoe.12181>

Almén, D. (2025). The Civic-Minded Citizen and the Role of Conscription: Evidence from Sweden. *Political Behavior*, 1–27.

Almén, D. (2026a). Effects of selective conscription on the labour market and education: Evidence from Sweden. *European Journal of Political Economy*, 102793.

Almén, D. (2026b). Om värnpliktens sekundära effekter. *Ekonomisk debatt*, 54(2).

Alvinius, A., Borglund, A., & Larsson, G. (2023). *Tematisk analys: Din handbok till fascinerande vetenskap*. Studentlitteratur.

Angrist, J. D. (1990). Lifetime earnings and the Vietnam era draft lottery: Evidence from social security administrative records. *The American Economic Review*, 313–336.

Angrist, J. D., & Pischke, J.-S. (2010). The credibility revolution in empirical economics: How better research design is taking the con out of econometrics. *Journal of Economic Perspectives*, 24(2), 3–30.

Asoni, A., Gilli, A., Gilli, M., & Sanandaji, T. (2022). A mercenary army of the poor? Technological change and the demographic composition of the post-9/11 U.S. military. *Journal of Strategic Studies*, 45(4), 568–614. <https://doi.org/10.1080/01402390.2019.1692660>

Bingley, P., Lundborg, P., & Lyk-Jensen, S. V. (2020). The Opportunity Costs of Mandatory Military Service: Evidence from a Draft Lottery. *Journal of Labor Economics*, 38(1), 39–66. <https://doi.org/10.1086/704495>

Bingley, P., Lyk-Jensen, S. V., & Rosdahl, A. (2022). Military Service and Skill Acquisition: Evidence from a Draft Lottery. *Journal of Human Capital*, 16(3), 404–436. <https://doi.org/10.1086/719950>

Bouffard, L. A., & Laub, J. H. (2013). Jail or the army: Does military service facilitate desistance from crime? I *After crime and punishment* (s. 129–151). Willan.

Bove, V., Di Leo, R., & Giani, M. (2024). Military culture and institutional trust: Evidence from conscription reforms in Europe. *American Journal of Political Science*, 68(2), 714–729.

Button, K. S., Ioannidis, J. P., Mokrysz, C., Nosek, B. A., Flint, J., Robinson, E. S., & Munafò, M. R. (2013). Power failure: Why small sample size undermines the reliability of neuroscience. *Nature reviews neuroscience*, *14*(5), 365–376.

Bäckström, P. (2018). *Värnplikt och utfall på den civila arbetsmarknaden. En systematisk litteraturstudie* (FOI-rapport No. 4584). Totalförsvarets forskningsinstitut.

Bäckström, P. (2026). *Vem får försvara Sverige? En studie om social snedrekrytering till värnplikt* (FOI-rapport No. 5914). Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI.

Cáceres-Delpiano, J., De Moragas, A.-I., Facchini, G., & González, I. (2021). Intergroup contact and nation building: Evidence from military service in Spain. *Journal of Public Economics*, *201*, 104477.

Dahl, G. B., Kotsadam, A., & Rooth, D.-O. (2021). Does integration change gender attitudes? The effect of randomly assigning women to traditionally male teams. *The Quarterly journal of economics*, *136*(2), 987–1030.

Edwards, A. C., Ohlsson, H., Barr, P. B., Sundquist, J., Kendler, K. S., & Sundquist, K. (2023). Military service and risk of subsequent drug use disorders among Swedish men. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, *58*(7), 1039–1048.

Finseraas, H., Hanson, T., Johnsen, Å. A., Kotsadam, A., & Torsvik, G. (2019). Trust, ethnic diversity, and personal contact: A field experiment. *Journal of Public Economics*, *173*, 72–84.

Finseraas, H., Johnsen, Å. A., Kotsadam, A., & Torsvik, G. (2016). Exposure to female colleagues breaks the glass ceiling—Evidence from a combined vignette and field experiment. *European Economic Review*, *90*, 363–374.

Finseraas, H., & Kotsadam, A. (2017). Does personal contact with ethnic minorities affect anti-immigrant sentiments? Evidence from a field experiment. *European Journal of Political Research*, *56*(3), 703–722.

Forsberg, C. (2015). *Att göra systematiska litteraturstudier: Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Natur & kultur.

Gillberg, G., Kadefors, R., Holmer, J., & Östebo, A. (2021). Meaningfulness and coherence? Experiences among young soldiers in the Swedish armed forces. *Nordic Journal of Working Life Studies*, *11*(3).

Grönqvist, E., & Lindqvist, E. (2016). The making of a manager: Evidence from military officer training. *Journal of Labor Economics*, *34*(4), 869–898.

Hanes, N., Norlin, E., & Sjöström, M. (2010). THE CIVIL RETURNS OF MILITARY TRAINING: A STUDY OF YOUNG MEN IN SWEDEN. *Defence*

and *Peace Economics*, 21(5–6), 547–565.
<https://doi.org/10.1080/10242694.2010.528245>

Henrekson, M., Wall, A., Torson Lindberg, M., & Johnson, P. (2014, september 12). Allmän värnplikt ger sociala fördelar. *Svenska Dagbladet*.
<https://www.svd.se/a/70729562-991a-3686-be92-200c50a32aae/allman-varnplikt-ger-sociala-fordelar>

Hjalmarsson, R., & Lindquist, M. J. (2019). The Causal Effect of Military Conscription on Crime. *The Economic Journal*, 129(622), 2522–2562.
<https://doi.org/10.1093/ej/uez014>

Huntington-Klein, N. (2021). *The effect: An introduction to research design and causality*. CRC Press.

Ioannidis, J. P. (2005). Why most published research findings are false. *PLoS medicine*, 2(8), e124.

Jakobsen, M., & Serritzlew, S. (2026). Does Universal Conscription Impose a Civic Penalty?: Individual-level Evidence from a Randomized Conscription Lottery. *European Journal of Political Research*, 1, 17.

Johansson, M. (2021). *Teknikutvecklingens påverkan på militär personalförsörjning* (FOI-rapport No. 5089). Totalförsvarets forskningsinstitut.

Jonsson, E., Salo, M., Lillemäe, E., Steder, F. B., Ferst, T., Kasearu, K., Novagrockiene, J., Österberg, J., Sederholm, T., & Svensén, S. (2024). Multifaceted Conscription: A Comparative Study of Six European Countries. *Scandinavian Journal of Military studies*, 7(1), 19–33.

Kleykamp, M. (2013). Unemployment, earnings and enrollment among post 9/11 veterans. *Social Science Research*, 42(3), 836–851.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.12.017>

Kosonen, J., & Mälkki, J. (2022). The Finnish model of conscription. *Successful public policy in the Nordic countries: Cases, lessons, challenges*.

Krebs, R. R. (2004). A school for the nation? How military service does not build nations, and how it might. *International Security*, 28(4), 85–124.

Krebs, R. R. (2009). The citizen-soldier tradition in the united states: Has its demise been greatly exaggerated? *Armed Forces & Society*, 36(1), 153–174.

Kungl. Vetenskapsakademien. (2019). *Forskning till hjälp för världens fattiga* [Ekonomipriset 2019. Populärvetenskaplig information.].
<https://www.kva.se/app/uploads/2021/10/popeksv21.pdf>

Kungl. Vetenskapsakademien. (2021). *Naturliga experiment svarar på stora frågor* [Ekonomipriset 2021. Populärvetenskaplig information.].
<https://www.kva.se/app/uploads/2021/10/popeksv21.pdf>

Leander, A. (2004). Drafting community: Understanding the fate of conscription. *Armed Forces & Society*, 30(4), 571–599.

Lindberg, A. (2015, november 9). Låt värnplikt bidra till bra integration. *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/ledare/a/rLVR68/lat-varnplikt-bidra-till-bra-integration>

Lyk-Jensen, S. V. (2018). Does peacetime military service affect crime? New evidence from Denmark's conscription lotteries. *Labour Economics*, 52, 245–262. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2017.11.005>

Petticrew, M., & Roberts, H. (2008). *Systematic reviews in the social sciences: A practical guide*. John Wiley & Sons.

Rudberg, P. (2014). Armén måste blifva en skola för hela folket. I *Lumpen. Från mönstring till muck*. Atlantis.

SOU 2016:63. (2016). *En robust personalförsörjning av det militära försvaret Betänkande av 2015 års personalförsörjningsutredning*. Forsvarsdepartementet.

Strömstedt, J. (2016, januari 23). En allmän värnplikt löser flera problem. *Expressen*. <https://www.expressen.se/kronikorer/jenny-stromstedt/en-allman-varnplikt-loser-flera-problem/>

Sturfelt, L. (2014). The Constantly Conscripted Citizen—The Swedish Army Narrative of Conscription during the Early Cold War. *Militärhistorisk tidskrift*, 1, 23–58.

Zhao, M. (2026). *Scopus vs Web of Science: A Complete Comparison for Researchers*. <https://www.journalmetrics.org/blog/scopus-vs-web-of-science>

Bilaga 1: Söksträngar

Följande söksträng användes i Web och Science:

```
TS=(("conscription" OR "military service" OR "national service" OR "mandatory military" OR
"military training" OR "military draft") AND (Nordic OR Swed* OR Norw* OR Denmark OR
Danish OR Finland OR Finnish) AND ("quasi-experimental" OR "natural experiment" OR
"instrumental variable*" OR "IV" OR "regression discontinuity" OR "RDD" OR "difference-in-
differences" OR "Diff-in-Diff" OR "causal" OR "effect*")) AND PY=(2000-2026) AND
DT=(Article)
```

Följande söksträng användes i Scopus:

```
TITLE-ABS-KEY((conscription OR "military service" OR "national service" OR "mandatory
military" OR "military draft" OR "military training") AND (Nordic OR Swed* OR Norw* OR
Denmark OR Danish OR Finland OR Finnish) AND (quasi-experimental OR "natural experiment"
OR "instrumental variable*" OR IV OR "regression discontinuity" OR RDD OR difference-in-
differences OR Diff-in-Diff OR causal OR effect*)) AND PUBYEAR > 1999 AND PUBYEAR <
2027 AND ( LIMIT-TO ( DOCTYPE,"ar" ) )
```


ISSN 1650-1942

www.foi.se